

heg & landschap
voor biodiversiteit

Natuurlijk verbonden

20 jaar Heg & Landschap
2003–2023

Natuurlijk verbonden

20 jaar Heg & Landschap

2003 – 2023

De geelgors (*Emberiza citrinella*) in ons logo staat symbool voor de missie van de stichting Heg & Landschap: *uitbreiding en goed beheer van heggen in een natuurlijk, renderend cultuurlandschap.*

De geelgors is kenmerkend voor een kleinschalige, afwisselende omgeving van akkers en weiden, doorkruist met heggen en houtwallen. Het aantal geelgorzen is de afgelopen decennia sterk gedaald door ruilverkaveling en vershraling van hun leefgebied.

Voorwoord

Onze stichting Heg & Landschap is formeel opgericht in 2003, maar daarvóór waren we al enkele jaren actief in de Maasheggen. Het gebied de Maasheggen tref je aan langs de westoever van de Maas in de tegenwoordige gemeente Land van Cuijk. Het strekt zich uit over een lengte van ongeveer 14 km tussen de dorpen Sint Agatha en Vierlingsbeek.

Daar groeit tegenwoordig ongeveer 200 km aan heggen. Dat lijkt veel, maar het valt in het niet als je weet dat er in deze contreien ooit 2.000 à 3.000 km heeft gestaan. En als je bedenkt dat als gevolg van de ruilverkaveling sinds 1980 in enkele decennia in Nederland in totaal 250.000 km aan lijnvormige elementen werd gerooid.

Dat er tijdens deze enorme kaalslag nog wat overbleef hebben we vooral te denken aan Jaap Dirkmaat, die zich samen met een aantal lokale bestuurders en andere gepassioneerde individuen en partijen met hart en ziel inzette om te redden wat er te redden viel. We hebben ons meteen bij de redders van het eerste uur aangesloten.

Bij onze oprichting hadden we de ambitie om ons op alle heggenland-

schappen in Nederland te richten en ook aan natuureducatie over de heg te doen en aan informatie-uitwisseling met het buitenland. Daarnaast wilden we informatie uitdragen via deelname aan klankbordgroepen, om invloed uit te oefenen, en via presentaties en excursies om passie te genereren.

We wilden in feite alles tegelijk en ook nog eens heel snel. We hadden tegelijkertijd de overtuiging dat we het niet moeilijk zouden krijgen omdat één van onze activiteiten, heggen-vlechten, nu eenmaal een onweersstaanbaar aantrekkelijk ambacht is. Het kwam dan ook goed. We wisten in korte tijd talrijke vrijwilligers te enthousiasmeren en zagen een heggen-gemeenschap ontstaan met van jaar tot jaar talrijke spontane initiatieven.

Als we nu terugkijken is ons beeld dat er in 20 jaar verbazingwekkend veel is gebeurd, maar ook dat we aan het begin tegen de stroom op moesten roeien, terwijl we in het huidige tijdsbestek in alle opzichten de wind mee lijken te hebben. Deze ommekeer kwam mede tot stand dankzij een snel opgebouwd netwerk in bestuurlijke kringen, waar vooral kennis en overtuigingskracht voor nodig is.

Dat betekent vooral continu hard werken om continu goed beslagen ten ijs te komen. Alles verandert immers steeds sneller.

Wij beschrijven de activiteiten van Heg & Landschap in onze 20 jaren omwille van de overzichtelijkheid in vier blokken van vijf jaar, met telkens een korte kop, die de kern beoogt van het blok als geheel. De werkelijkheid is dat wij vanuit een missie werken die van jaar tot jaar naar een actieplan wordt vertaald.

Voordat we afsluiten eerst nog een hartenkreet. Bovenal is, naast degelijk en toekomstgericht beheer en herstel, heel, heel veel nieuwe aanplant nodig. Jaap Dirkmaat riep het al in 2007, we moeten planten, planten, planten!!! Het is aan de hele heggen-gemeenschap om iedereen daarop aan te spreken en het is ook aan Heg & Landschap om warm te houden dat dit gebeurt.

Tot slot: u kunt verderop ook nader kennis maken met onze heggen door foto's te kijken of gedichten te lezen.

Wij wensen u veel leesplezier,

Louis Dolmans

Colofon

Tekst: Lex Roeleveld, Louis Dolmans, Jantine Schinkelshoek

Redactie: Louis Dolmans

Grafische vormgeving: Martien Yland

Foto's: Lex Roeleveld, Valentijn te Plate, Stichting Landschapsbeheer Boxmeer, Robert Ceelen, Peter Ceelen, Jef Gielen, Marie-José Deckers, Louis Dolmans, Vereniging voor heggenvlechten, Georg Müller, Martijn Schippers, Mark Kapteijns, Hans van Berlo, Lucie Cowles, René van Loon, Alowieke van Duivenbode, Erik Verhallen, Nienke Boonen, Thea Assies, Nicky Castricum, Frans Vanderfeesten, Jan Degenaar, Eke Hengeveld, Roeland van Hooff, Joanne Malotaux, Maarten Schrama.

NB De foto op de voorzijde omslag is van Valentijn te Plate. Bij de overige in dit boek opgenomen foto's is de fotograaf of de herkomst niet vermeld. Voor informatie hierover kunt u contact opnemen met de uitgever.

Druk: Printforce

Een uitgave van Stichting Heg & Landschap, augustus 2023.

info@hegenlandschap.nl | www.hegenlandschap.nl

© 2023 Stichting Heg & Landschap

Overname, verveelvoudiging of openbaarmaking van deze uitgave is toegestaan, mits met duidelijke bronvermelding, en voor zover er geen sprake is van commerciële doeleinden en/of geldelijk gewin.

Inhoud

Voorwoord 5

Het begin 11

Al doende leren 2003 – 2008 15

Naar uitvoering 2009 – 2013 29

Verzilveren 2014 – 2018 41

Planten, planten, planten 2019 – 2023 55

Naar grootschalig landschapsherstel 63

Kaders

- ‘Het gevoel van vrouwenhanden’ 24
- Snelle auto’s en een magische formule 37
- De *Fondation Yves Rocher* 52

Fotoseries

- Vlechtstijlen en -technieken 66
- Hazelaarhakhout 72
- Internationaal 74
- Vlechtrelicten 76
- Educatie 78
- Planten 80

2023	Op naar de 1 miljoen bomen. Contractverlenging met de <i>Fondation Yves Rocher</i> (juli).
2022	
2021	
2020	Internationaal symposium <i>Joining hands on hedges</i> met de ondertekening van de <i>Declaratie van Boxmeer</i> , Boxmeer (maart).
2019	Presentatie <i>Rijk heggenlandschap</i> , Sint Agatha (april).
2018	
2017	Publicatie <i>Handleiding heggenvlechten en haagleiden in Nederland en Vlaanderen</i> (januari).
2016	
2015	Heggenvlechten erkend als immaterieel, cultureel erfgoed (maart).
2014	Presentatie <i>Bomen & struiken van hier</i> , Bemmeler (september).
2013	Internationaal symposium <i>Hands on hedges</i> , Bemmeler (september). Start samenwerking met de <i>Fondation Yves Rocher</i> , Bemmeler (maart).
2012	
2011	Oprichting Gilde van heggenvlechters, Bemmeler (maart).
2010	
2009	Schotschrift schandalig heggenonderhoud, Boxmeer (januari).
2008	
2007	Eerste heggen symposium in Boxmeer (maart).
2006	Eerste <i>NK Maasheggenvlechten</i> (maart). Toekenning <i>Gouden Mispel</i> door de Vereniging Nederlands Cultuurlandschap, Ermelo (december).
2005	Eerste opdracht heggeninventarisatie: Maasheggen Boxmeer.
2004	
2003	Oprichting Stichting Heg & Landschap (september).

Het begin

Op 4 september 2003 verschenen voor de notaris in Wageningen:

1. een Achterhoekse boer (*Wilfried Berendsen*), tevens coördinator van de regionale agrarische natuurvereniging;
2. een econoom (*Louis Dolmans*) bezeten van vogels en de sterke wil om het landschap en de natuur te verfraaien;
3. een tropische veeteeltdeskundige (*Lex Roeleveld*) die iets nieuws wilde gaan doen en van zijn vrouw een opdracht had meegekregen en
4. een Wageningse ontwikkelingseconoom (*Bram Huijsman*) met liefde voor natuur en een kijk op ontwikkeling die iets verder dan de eerste de beste heg reikte.

Dit wonderlijke gezelschap besloot de stichting Heg & Landschap op te richten kort gezegd om het Nederlandse landschap te verrijken met meer en beter beheerde heggen. Later trok Lex zich terug om voor de

stichting als projectcoördinator verder te gaan en traden Maja Kooistra, Robert Ceelen en Mark Vonk tot het bestuur toe.

Aanleg, beheer, training en voorlichting waren en zijn nog steeds de sleutelwoorden. Heggenvlechten werd niet expliciet in de statuten opgenomen. Niet dat het niet in onze hoofden speelde maar toen al moeten we het als een beheermaatregel beschouwd hebben, en dat is wat het is. Het is fantastisch te merken hoe prominent de heg, als landschapselement, de laatste jaren aanwezig is in de discussies over versterking van de biodiversiteit, de verduurzaming van onze landbouw en veehouderij en de noodzaak tot de aanplant van meer bomen en struiken om de klimaatverandering tegen te gaan. Logisch zou je kunnen zeggen gezien de vele functies die een heg vervult en omdat hij op veel plekken ook betrekkelijk gemakkelijk aan te leggen is. Logisch wellicht, maar de eerste jaren viel er voor ons nog veel te leren en te ontwikkelen.

Al doende leren

2003–2008

Bij blanco beginnen

Het planten van heggen en de promotie van beter beheer van heggen zijn als kernactiviteiten beschreven in onze 20 jaar geleden opgestelde statuten. We houden van heggen en we hebben in Nederland schitterende heggenlandschappen. Maar we realiseerden ons hoeveel duizenden kilometers aan heggen er verloren zijn gegaan en dat het onderhoud en beheer vaak te wensen over laat. En dat terwijl steeds duidelijker werd hoe ongelooflijk belangrijk heggen zijn voor een gezonde bodem en de biodiversiteit, maar ook voor een mooie, gezonde leefomgeving.

Het planten was wat ons betreft daarom een grote noodzaak, maar vooral een kwestie van organiseren en doen. Daarentegen was het juiste beheer destijds geen uitgemaakte zaak. Het was, om ons heen kijkend, duidelijk dat het onderhoud en beheer van heggen, of dat nu in Nederlands grootste heggenlandschap het Maasheggengebied was of elders, vrijwel overal tekortschoot en niet zelden ook nog ernstig. Talrijke heggen werden door het genadeloos gebruik van klepelmaaiers zwaar beschadigd. Met name oude heggen werden soms zo zwaar gesnoeid dat ze het niet lang konden volhouden. Anderzijds werden veel uitgroeiende heggen verwaarloosd. Te intensief beheer is funest voor een heg, maar geen beheer is dat uiteindelijk ook. Daar wilden we iets aan doen. Maar wat dan? De eerste vraag was hoe het dan wel moest. Daar was geen handleiding voor. Het was aan onszelf om dat uit te

zoeken. Daarvoor moesten we eerst kennis hebben van onze heggen. Hoe zagen ze eruit, welke soorten struiken kwamen er in voor, welke vormen hadden ze, wat waren de sterke en zwakke punten van onderhoud en ga zo maar door. Kennis opdoen, goed kijken, contacten leggen, praten, lezen en kennis en ervaring van elders halen. Die uitdaging is met hulp van diverse partnerorganisaties en gepassioneerde heggenliefhebbers opgepakt en we zijn met z'n allen aan de slag gegaan. Het uitvoeren van heggeninventarisaties en het ontwikkelen van een visie op onderhoud en beheer van heggen vormde die eerste jaren een belangrijk deel van ons werk.

We grepen onze kans

Het was geen uitgemaakte zaak dat we de kans kregen om door middel van veldwerk al die noodzakelijke kennis daadwerkelijk op te doen. De ingang bleek het vlechten van heggen te zijn. De eerste ervaringen met het vlechten van heggen hadden we al opgedaan in de jaren voorafgaand aan de oprichting van de stichting. Jef Gielen, werkend voor de vereniging Das en Boom, was er al een tijdje mee bezig en organiseerde de allereerste cursus. Lex Roeleveld ging daarna naar Engeland om beter met het ambacht kennis te maken en al doende bouwden we zo beetje bij beetje ervaring op. Landgoed Bonenburg in Heerde was een enorme stimulans. Het was de eerste en tevens een grote betaalde opdracht. Een nog grotere opdracht verstrekten de toenmalige gemeente Boxmeer in 2004 en 2005.

Heg met 'smoel' en eerste symposium (boven). Kampioenschap heggenvlechten te Boxmeer (onder).

'Het gevoel van vrouwenhanden'

NK Maasheggenvlechten 2006 – het allereerste NK

De spanning liep de dagen voor het allereerste kampioenschap Maasheggenvlechten bij Ruth Bakkenes en mij (Lex Roeleveld) hoog op. Waar waren we aan begonnen? Met Marius Grutters hadden we nog maar net beschreven hoe de traditionele Maasheggenvlechten er uit zou moeten hebben gezien. Met Ruth had ik deze op een stukje heg in de Middelsteegse Weiden (Beugen) uitgetoetst. De datum voor het allereerste kampioenschap heggenvlechten ooit in Nederland georganiseerd lag echter al vast. De tent was gehuurd, de cateraar besteld, de vergoeding verstrekt. Er hadden zich veel deelnemers gemeld, ook al hadden de meesten minimale ervaring. Alles was in gereedheid gebracht. De burgemeester van Boxmeer, Karel van Soest, zou de eerste prijs uitreiken. We konden niet meer terug!

Onze grootste stressfactor was overigens niet of de deelnemers er wel iets van zouden bakken, maar de vraag hoeveel mensen er op dit evenement af zouden

komen. Heggenvlechten was immers nog een vrijwel onbekend fenomeen, ook in het Maasheggengebied. Zou de cateraar wel iets omzetten? Zouden we straks met 20 teams zonder publiek in een zompig weiland met team elk zes meter zware meidoornheg staan te vlechten?

Het werd een in alle opzichten memorabele dag. Het laaggelegen weiland waar om 10 uur het startsein was gegeven stroomde tegen 12 uur vol met toeschouwers. Hordes mensen, hele families stonden verbaasd en bewonderend de verrichtingen van de deelnemers gade te slaan. Tot ver in de omtrek waren de wegbermen bezaaid met auto's. De burgemeester zou 's middags zeggen dat er voor het eerst in de geschiedenis in Oeffelt files hebben gestaan. Iets waar je toen blijkbaar nog trots op kon zijn.

Op het terrein wordt ondertussen druk gezaagd, gekapt, gebogen en gevlochten om binnen de afgesproken vijf uur de klus

geklaard te hebben. De stress is bij Ruth en mij weggevloeid. Wat een opkomst en enthousiasme! In de tent waar deelnemers en publiek samenkomen om nog wat te drinken en na te praten terwijl de jury haar rapport opmaakt, is de stemming opgetogen. Als de jury eruit is neemt de burgemeester het woord. Het is Karel van Soest toevertrouwd om het publiek enige tijd te vermaken. De uitsmijter valt als hij de eerste prijs, de *Gouden Hiep*, uitreikt aan Ria en Jacqueline Poot: "Het vlechten van een weerbarstige doornheg als deze vandaag" – je voelt hoe het publiek zich afvraagt waar dit heen zal gaan – "vraagt om de souplesse en het gevoel van vrouwenhanden." Hij borduurt hier, hilariteit in de tent, nog even op door om te concluderen dat heggenvlechten toch echt vrouwenwerk is. En hoewel in de jaren erna de *Gouden Hiep* vrijwel altijd door mannenhanden in ontvangst zal worden genomen, blijkt tijdens cursusdagen telkens weer dat er een stevige kern van waarheid in Van Soest's al vroeg gedane waarneming zat.

Naar uitvoering

2009–2013

Het is genoeg geweest, een schotschrift

Begin 2009 kwam bij Robert en Lex tijdens veldwerk de stoom uit de oren bij het zien van een toegetakelde, meer dan 100 jaar oude Maasheg. Kort daarvoor nog een imposant struweel gelegen langs een zandpad, rijk aan soorten en grote, markante Spaanse aken. Bij 'onderhoudswerkzaamheden' was ze volledig kapotgeslagen. Bomen en struiken waren door het roekeloos gebruik van een klepelmaaier onherstelbaar beschadigd. We zagen te vaak mishandelde heggen. De maat was vol, we schreven een schotschrift gericht aan de gemeente Boxmeer met het verzoek tot spoedig overleg. Door alle partijen werd de aangekaarte problematiek serieus opgepakt en konden we afspraken over toekomstig onderhoud maken. Achteraf kunnen we concluderen dat dit incident heeft geleid tot een volgende stap in de richting van duurzaam onderhoud.

Eerst een degelijke voorbereiding

Door het vele veldwerk en onze internationale contacten, met vooral Engelse collega's, kregen de ideeën over onderhoud en beheer steeds concreter vorm. Voor duurzaam onderhoud, zo ontdekten we, dient het beheer cyclisch te zijn. Centraal in de cyclus van heggenbeheer staat de verjonging van een heg wat kan gebeuren door deze te vlechten of, zoals bij hakhout gebeurt, bij de grond af te zagen en weer uit te laten lopen. Toch bleek er nog meer voorbereidend werk aan de winkel te zijn. Cyclisch heggenbeheer geeft weliswaar de juiste richting aan maar heggen kunnen

enorm verschillen (in soorten, leeftijd, grootte, conditie, locatie enz.). Hoe kon dit nu praktisch vertaald worden zodat eigenaar/beheerder maar ook uitvoerder/machinist er mee uit de voeten kunnen?

De samenwerking met Staatsbosbeheer in deze periode mondde uit in de volgende noodzakelijke stap: we maakten voor beheerders uitvoeringsplannen voor het onderhoud en herstel van heggen. Dat vereist een heel praktische kijk. Voor alle mogelijke situaties moet er concreet aangegeven worden wat er dient te gebeuren. Dat is nodig om bijvoorbeeld onderhoudskosten te kunnen berekenen, het werk te plannen maar ook om de man op de machine duidelijk te maken wat hij moet doen. Blauwdrukken voldoen dan niet. Goed onderhoud van het landschap vereist visie en maatwerk. En dat kon op basis van de inventarisaties en de daarop gebaseerde beheerplannen waarbij elke heg in kaart was gebracht.

Inventarisaties werden al snel met veldcomputers uitgevoerd met behulp van door Robert en Peter Ceelen (bureau Natuur en Mens) ontwikkelde programma's. Dat gebeurde later ook voor de uitvoeringsplannen zodat de uitvoerder en uiteindelijk de chauffeur op de tractor niet langer van grote vellen papier hoefde af te lezen wat, waar te doen. De ontwikkeling van wat het digitale beheerprogramma BOOM (Beheer en Onderhoud Op Maat) is gaan heten, kostte veel energie en ging gepaard met forse investeringen. Euforie en frustratie (onze digitale handelingsbekwaamheid viel wel eens tegen)

Linksboven: Gary Moore, Nigel Adams en Peter Tunks beoordelen het werk van onze gildeleden. Rechtsboven: Op bezoek bij Rob Wolton (rode shirt) in Devon, Engeland, pratend over biodiversiteit. Onder: Koning Charles III (toen nog Prins) spreekt met Wilfried (l) en Lex (m) tijdens zijn jaarlijkse *Patrons competition* (november 2018).

Verzilveren

2014–2018

De derde periode wordt het beste weergegeven met de titel 'Verzilveren'. Het accent lag op wat we in al die jaren ervoor besproken, uitgedacht, afgelopen, afgereisd, ontwikkeld, uitgevoerd, en getraind hadden.

Een Franse sponsor

Eind 2012 maakten Louis en Lex een reis door Frankrijk om kennis te maken met een aantal organisaties waaronder onze zusterorganisatie de *Association Française des Arbres et Haies Champêtres* (AFAC) ofwel de Franse organisatie voor bomen en heggen in het landelijk gebied. Het was een boeiende, leerzame reis met momenten die bij ons beiden in het geheugen gegrift staan. De directeur van de AFAC, de sympathieke, zwaar bebrilde Yves Gabory nam ons een dag mee het veld in. Met hem pratend over het grote aantal bomen dat ze in alle delen van Frankrijk plantten, viel de naam *Fondation Yves Rocher*. En, voegde hij daaraan toe: "Volgens mij zoeken ze voor hun wereldwijde boomplantprogramma een contactorganisatie in de Benelux". Dat was niet tegen dovemans oren gezegd. Nog geen half jaar later ging in Bemmelse de Nederlandse tak van het boomplantprogramma *Plantons Pour la Planète* van start, dat sinds 2021 *Plant for Life* heet. Jacques Rocher, de directeur, was aanwezig met zijn staf en enkele medewerkers van Nederlandse Yves Rocher winkels. Bemmelse schoolkinderen plantten, aangevoerd door

Jacques, een heg op Doornik Natuurakkers. Later werd deze door Louis met het oog op de uitgroeiende wilde appels, peren en mispels tot zijn fruitheg bestempeld. De *Fondation* heeft met haar financiële ondersteuning Heg & Landschap geholpen haar missie op ongekende wijze in praktijk te brengen (zie bladzijde 52 kader 'De *Fondation Yves Rocher*').

Een inspirerend boek

Met het van start gaan van ons boomplantprogramma hadden we behoefte gekregen aan een kwalitatief hoogwaardige beschrijving van de inheemse soorten bomen en struiken die we beschikbaar stelden. Een boek over hun kenmerken en toepassingsmogelijkheden. Een door leken hanteerbaar boek was er niet, dus

FONDATION
YVES ROCHER

besloten we dat zelf te maken. Henny Ketelaar werd onze hoofdauteur. Henny is een van de grondleggers van de ontwikkeling, teelt en erkenning van autochtone bomen en struiken in Nederland. In september 2014 volgde de publicatie van *Bomen en struiken van hier – We bekijken ons landschap*, een beschrijving van 40 soorten, inclusief bijbehorende landschapselementen, aansprekende voorbeelden van toepassingsmogelijkheden en veel prachtige foto's. *Bomen en struiken van hier* was tevens een sterk pleidooi voor het uitsluitend gebruiken van inheems plantgoed van gecertificeerd autochtone herkomst. Het boek werd een succes, wat werd bevestigd door talrijke warme reacties van lezers. De oplage van 2.500 stuks is uitverkocht. Een opvolger staat op stapel.

Heggenvlechten immaterieel cultureel erfgoed

Heggenvlechten is een eeuwenoud ambacht, dat rond 2000 in Nederland niet meer beoefend werd en vrijwel vergeten was. In januari 2015 werd onze aanvraag om het ambacht erkend te krijgen als immaterieel cultureel erfgoed gehonoreerd. Officieel houdt dit in dat het ambacht geplaatst werd op de *Nationale Inventaris Immaterieel Cultureel Erfgoed*². De plaatsing was een prachtige erkenning van het werk dat wij samen met vele anderen zo'n 15 jaar eerder begonnen waren. Het markeert ook het begin van de banden met het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland en het Fonds voor Cultuurparticipatie, dat diverse projecten van onze stichting medegefinancierd heeft.

Aan de erkenning is de verantwoordelijkheid verbonden het ambacht uit te dragen. Het heggenvlechten werd hierdoor een steeds bekender fenomeen. Het enthousiasme van de heggenvlechters, de vele cursussen en projecten, het werk van de Vereniging Nederlands Cultuurlandschap en het NK *Maasheggenvlechten* maakte dat we als gemeenschap van heggenvlechters een steeds breder publiek bereikten. De media werden met succes opgezocht, of vonden ons. Een paar mooie voorbeelden waarbij het heggenvlechten op tv werd uitgelegd zijn de uitzendingen:

- van de gildeleden Kristianne van der Put voor *RTV Oost* (maart 2015 – *Heggenvlechten is erkend als immaterieel cultureel Nederlands erfgoed*) en
- Hans van Berlo voor *Omroep Gelderland* (maart 2016 – *Een Wagen vol verhalen*);
- Lex voor wederom *Omroep Gelderland* (januari 2017, *Uit met Esther – NK Heggenvlechten*) en
- Louis voor *Binnenste Buiten NPO-1* (november 2021 – *Heggenvlechten Bemmell*).

Ook waren we te vinden op zomerse markten en evenementen zoals de *Landlevendagen* en *Oosterwold Ontkiemt!* En ook steeds meer buitenlandse heggenvlechters kwamen naar Nederland en wij gingen de grens over, zoals in februari 2018 in het Noord-

² Dit is een door de Unesco erkende kwalificatie die werd toegekend door het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed (thans Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland).

De Fondation Yves Rocher

De *Fondation Yves Rocher* is een fantastische partner die ons al sinds 2013 ondersteunt met het Heg & Landschap boomplantprogramma om daarmee de biodiversiteit te versterken. Ook tijdens de moeilijke coronacrisis konden we op de *Fondation* rekenen. Om het jaar bezoekt een delegatie ons om projecten te bezoeken. Zo nu en dan laten we ons in Parijs zien.

De *Fondation* hecht veel waarde aan het feit dat we voornamelijk plantgoed van hoge kwaliteit en autochtone herkomst beschikbaar stellen. Plantgoed

dat 'van hier' is, waarvan de genetische wortels zich in Nederland of net daarbuiten bevinden. Onze enorme diversiteit aan projecten spreekt de *Fondation* ook erg aan. Daarbij leggen we steeds het accent op initiatieven die naast het versterken van de biodiversiteit ook een bijdrage leveren aan het verduurzamen van onze land- en tuinbouw (permacultuur, voedselbossen, *agroforestry*) en sociale cohesie.

Op de volgende pagina een collage van de voor-
kanten van de jaarlijkse rapportages.

Planten, planten, planten 2019–2023

Een samenleving groeit als oude mannen bomen planten, terwijl ze weten dat ze nooit in de schaduw ervan zullen zitten (oud Grieks gezegde).

Een samenleving wordt geweldig als mensen verantwoordelijk en onzelfzuchtig worden. Wanneer iemand een boom plant, verwacht hij altijd iets van de boom te krijgen in de vorm van vruchten en schaduw. Maar wanneer een oudere persoon een boom plant, weet hij heel goed dat hij de plant niet zal zien opgroeien om vruchten te dragen, of van zijn schaduw zal genieten, maar toch doet hij het zodat zijn toekomstige generatie er baat bij zal hebben. Dit onbaatzuchtige gedrag is een teken van de grootsheid van een samenleving.

Planten, planten, planten is het motto van de laatste periode. Er gebeurde natuurlijk nog veel meer, maar we beginnen met ons prachtige boomplantprogramma.

Plant for Life

Dankzij financiële steun van de *Fondation Yves Rocher* in het kader van haar *Plant for Life* programma hebben we deze periode jaarlijks op een aantrekkelijke manier 75.000–100.000 struikjes/boompjes aan de man kunnen brengen. De totale hoeveelheid plantgoed waarmee we Nederland de afgelopen 10 jaar op deze manier konden verrijken komt uit op 800.000. Omgerekend is er hierdoor ruim 200 km aan nieuwe heggen bijgekomen.

De *Fondation* wil met haar *Plant for Life* programma de biodiversiteit verhogen. Bij het toewijzen van het plantgoed hebben we de lat iets hoger gelegd. Heg & Landschap ondersteunde de afgelopen jaren vooral initiatieven die aantonen nog iets extra's toe te voegen. Dat is bijvoorbeeld het geval als er sprake is van stadslandbouw, de inrichting van erven in een ecologische wijk en initiatieven voor permacultuur, *agroforestry* of voedselbossen. Veel paardenhouders die het *paddock paradise* principe in praktijk brengen, hebben bomen en struiken geplant, imkers planten voor hun bijen, anderen vroegen bomen aan om meer vogels, insecten en kleine zoogdieren te helpen.

De laatste twee jaar is er groeiende vraag vanuit de melkveehouderij. De boeren die we het afgelopen jaar in Friesland, Brabant en Gelderland (regio Nijmegen) van plantgoed hebben voorzien, willen de heggen onder andere voor beschutting van hun vee en als voederhagen waarvan de dieren kunnen eten om hun rantsoen aan te vullen. Wij zien dit als een hoopgevende ontwikkeling die belangrijk is in de noodzakelijke verduurzaming van de landbouw. Veel plantgoed is er elk jaar gegaan naar Oosterwold, een ruim opgezet groeiend stadsdeel van Almere waar de meeste huizen over betrekkelijk veel grond beschikken en men geacht wordt stadslandbouw te bedrijven. Omdat de huizen verrijzen uit kale kleigronden is de vraag naar bomen en struiken er enorm. Er heerst pioniersgeest. De lokale inzet, onder meer door Marien Abspoel en Marie-José

Naar grootschalig landschapsherstel

In tegenstelling tot aan het begin van Heg & Landschap, wordt tegenwoordig het nut van 'heg' in specifieke zin en 'landschap' in brede zin, door heel veel partijen onderschreven. Heg & Landschap is eenzelfde organisatie, maar te midden van een totaal andere dynamiek. De mannen en vrouwen achter Heg & Landschap zijn constant gebleven. Ze hebben de rijkdom en de veelzijdige betekenis van de heg al decennia zeer bewust op het netvlies.

Mooi ambacht deel je

Al twintig jaar combineren deze mannen en vrouwen veldonderzoek met praktische uitvoering en heldere verslaglegging ervan. Hierdoor is het ambacht van landschapsonderhoud inhoudelijk gegroeid en toegankelijk geworden voor een breder publiek. En die lijn zetten we voort. Momenteel nemen jaarlijks zo'n 250 families en organisaties deel aan ons boomplantprogramma, leiden we jaarlijks landschapsliefhebbers op tot kundige landschapsbeheerders. We geven bovendien talloze lezingen en adviezen, wisselen informatie uit met zes Europese landen en organiseren een kampioenschap heggenvlechten.

Het klimaat vraagt grootschaligheid

Ons bereik wordt groter. En dat is nodig. De opgedane kennis, zowel theoretisch als praktisch, is nodig voor het grootschalig landschapsherstel dat wij met zijn allen op ons willen nemen. We staan namelijk voor een interessante tijd. Na de ontginningen van ruige natuur

voor landbouw, brandstoffen en bouwstoffen in de 18^e en 19^e eeuw, veranderde het landschap opnieuw rigoureuus, eerst als gevolg van de uitvinding van het prikkeldraad en vervolgens door de ruilverkavelingen van na de Tweede Wereldoorlog. En nu vraagt de biodiversiteitscrisis en de klimaatverandering voor grootschalig werk in het landschap. Aan het begin van deze grote veranderingen, vierden we ons 20-jarige jubileum.

Aan de slag

Heg & Landschap staat stevig en herkenbaar klaar om ons landschap, ons erfgoed, met zorg te herstellen. Onze kennis van planten (kenmerken van planten, soortkeuze, enz.), cultuurhistorie, biodiversiteit en met name van het beheer van landschapselementen wordt ingezet wanneer grote groepen mensen aan de slag gaan in het landschap de komende jaren. Wij begeleiden en delen kennis van ons ambacht. Een ware Hollandse meester, restaureer je niet met acrylverf alleen. Het landschap herstel je ook met fijngevoeligheid, kunde en ervaring. Wij gaan aan de slag, doe mee!

Heg & Landschap zal plantgoed uitreiken en kennis van heggenonderhoud en landschapsbeheer bundelen, om zijn ambacht in de breedst mogelijke zin met iedereen die het weten wil te delen.

- Dat doen we door samenwerking te zoeken met talrijke gelieerde partijen. Alleen zo lukt het om landschapsherstel toekomstbestendig te houden.

Fotoserie Vlechtstijlen en -technieken

1: Het buigen, kenmerk van onder meer de IJsselstijl. 2: Techniek van buigen en knikken door Jef Gielen. 3 en 4: De ecostijl.

Fotoserie Vlechtrelicten

Vlechtrelicten. Nrs 1 en 2: IJsselstreek. Nr 3: Maasheggen Land van Cuijk. Nr 4: Zeeuws-Vlaanderen.

Fotoserie Educatie

Van links naar rechts en boven naar beneden: Heggen planten met schoolkinderen. Kennis van struiksoorten in de heg. Wat leeft in en rond de heg: de das. Een eeuwenoud ambacht.

Dit boek gaat over 20 jaar Heg & Landschap. Twintig jaar geleden kwamen vier mensen van heel verschillende pluimage min of meer toevallig bij elkaar. We waren gedreven om ons landschap mooier en natuurrijker te maken. Het heggenvlechten was het kristallisatiepunt, een eeuwenoud ambacht dat nog maar kort daarvoor weer in het nieuws was gekomen. Een schot in de roos. Van het heggenvlechten leidde het spoor ons naar de geschiedenis van heggen, naar het onderhoud en beheer ervan en naar het herstel van de vele heggen, singels en houtwallen die verloren zijn gegaan. We hebben het landschap met ruim 800.000 bomen en struiken kunnen verrijken. Omgerekend meer dan 200 km aan heggen. Een ander spoor leidde ons naar educatie, naar het organiseren van cursussen, het maken van praktijkgerichte publicaties en niet te vergeten het activeren van een internationaal netwerk van heggenn mensen.

Veel grote uitdagingen zijn de laatste tijd in het nieuws gekomen, rond klimaat, verdroging en biodiversiteit. Dat onderstreept heel nadrukkelijk het belang van heggen. Het werk van Heg & Landschap zit er dus nog lang niet op, maar 20 jaar na oprichting is het wél tijd voor een viering met een feestelijk boek.